

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה

יעקב אשבל

מתי אוהבים יותר, כשקרובים או כשרחוקים? זוהי שאלה לא פשוטה, שלעתים קרובות מדיי מייצרת טרגדיה. מצד אחד, כשקרובים אז רגילים. רגילים לקרבה, לאינטימיות, עד כדי ש'לבו של אדם גס בה', עד כדי איבוד הרגישות והרגשנות. מצד שני, כשרחוקים מרגישים געגוע אדיר, תשוקה אינסופית שאפילו המפגש לא יכול להכיל – אך גם חשים החמצה, בדידות; מרגישים טמאים, מנוכרים.

מה עדיף? להיות קרוב אל הקב"ה או רחוק ממנו? זוהי שאלה לא פשוטה שבני אדם תכופות שואלים את עצמם. אני, כתלמיד מזה שנים מספר בעולם הישיבות, כחלק מחברה של דומים לי, שואל את עצמי את השאלה שוודאי חלק מחבריי גם שואלים: האם ה'צומוד' הזה לקב"ה אכן יוצר אינטימיות פלאית, או שמא התרגלנו ואיבדנו את הגעגוע, את התשוקה, את "נכספה וגם כלתה נפשי"¹? ומה בדבר האפשרות שהזרימה בזרם החיים תהפוך אותנו לדגים מתים, כאלה ששוחים עם הזרם וכבר אין להם שום געגוע, ולו המזערי ביותר?

מי המבול

האדמו"ר הזקן² מצביע על טעות בסיסית, לטענתו, שמונחת בתשתית החברה הדתית, בהשוואה שבין קרבת האלוקים של תלמידי החכמים 'יושבי האוהלים',

¹ תהלים פד, ג.

² דרשה לפרשת נח, ד"ה "מים רבים", ספר תורה אור, רש"ז מלאדי, הוצאת קה"ת, כפר חב"ד תשנ"ב.

לבין קרבת האלוקים שחווים האנשים הפשוטים העמלים לפרנסתם. הוא פותח בפסוק הנפלא משיר השירים, "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה – בוז יבוזו לו"³, וכך הוא דורש אותו: טרדות הפרנסה ומחשבות החול שהאדם הפשוט טרוד בהן, הן ה'מים רבים', מי מבול הגשמיות, שמאיימים לכבות את האהבה והתשוקה לקב"ה שנמצאת בליבו של כל אדם מישראל. האדמו"ר הזקן טוען שהמים הרבים לא יוכלו לכבות את אהבתה של הנשמה לקב"ה, ואולי אף להיפך:

ואדרבה, על ידי התלבשות הנשמה ב'מים רבים', יכולה להגיע למדרגה היותר גבוהה מקודם שירדה לעולם הזה, כאשר יתבאר.

וכאן מזמין אותנו האדמו"ר הזקן לטיול סוער ומטלטל: מי המבול נקראים גם 'מי נח', מלשון נחת, אך איזו נחת בדיוק הביאו מי המבול האגרסיביים? הרי הם אלו שחונקים את הרוחניות! כאשר היתה הנשמה בגן עדן, קודם ירידתה לעולם העכור הזה, להתלבש בגוף כלה ונפסד, היתה היא בבחינת "הצדיקים יושבים, ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה". מנגד, חז"ל אומרים ש"פה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". האמנם כן? שעה בעולם הזה, בו אנו נחנקים ממי מבול הגשמיות, שמאיימים לכבות את אהבתנו?

מכאן פונה אדמו"ר הזקן לדבר על תפילת האדם העמל. הוא מתאר תהליך פסיכולוגי-רוחני נפלא וכל כך אותנטי שעובר אותו אדם שעסוק כל יומו בגשמיות, בריצה, בהשתדלות על כל עסקה וכל לקוח. כאשר מגיע אותו אדם לתפילה, פתאום מכה בו ההכרה הפשוטה, שעל אף כל המאמצים שהוא עושה על מנת להרוויח את לחמו, הרי ש"אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו 'גדל!'"⁴.

³ פרק ח פסוק ז.

⁴ בראשית רבה י, ו.

האדם שעסק כל היום בריצות אחר פרנסתו מגיע לתפילה, ושם לפתע 'נופל לו האסימון': הרי הקב"ה הוא המנהל את העולם, והוא החותך קצבה לכל חי, ולא הבורסה או הבוס – שהרי כל אלו כפופים לבורא. המפליא הוא שדווקא באמצעות דוגמה זו, של אדם שגילה את הדבר הבנאלי ביותר לכאורה (שלימדה אותנו כבר הגנת), מצליח האדמו"ר הזקן להפוך את הקערה הדתית על פיה. רש"ז עורך אבחנה דקה מאוד, בסכין מושחזת מאין כמותה: חשבתם שצדיקים, תלמידי חכמים שנהנים מזיו השכינה, נמצאים גבוה יותר מכם, אנשי העמל? טעות בידיכם! אותם צדיקים חיים בבינוניות. את הביטוי 'זיו השכינה' קורא האדמו"ר הזקן, באופן מפתיע, בצורה לא רומנטית לחלוטין. 'שכינה' היא הגילוי הנמוך ביותר, החיצוני ביותר של האלוקים, והזיו שלה הוא העתק דהוי, חלש, של האור אין-סוף.

מכאן שהצדיקים אינם אוחזים באינסופיות של הא-ל, אלא פשוט נהנים מזיו השכינה, קרי: מהארה בנאלית, מוכרת, חסרת געגוע, מעוף ותשוקה. הם מרגישים כל כך קרובים לאלוקים, אבל בעצם – הם כל כך רחוקים מהעוצמות שלו. הם כל כך התרגלו לקרבת אלוקים, עד כדי שרוחניות כבר לא תרגש אותם. הצדיקים יושבים בגן עדן, אבל גן עדן הוא רק 'זיו' מוגבל וחלקי בהחלט. לעומתם, לאדם ה'פשוט' לכאורה, שנמצא במקום נמוך, יש מוטיבציה אדירה לנסוק למעלה. הוא יזכה לחוש אהבה מופלאה, מלאת רצון להיות עם המלך באינטימיות הכי קרובה והכי לוחטת. האדם העמל מתגעגע לדבר עצמו. לא זיו, לא גן עדן – הוא רוצה לגעת באינסופי ממש.

ונקראת בחינת אהבה זו 'תשובה', לפי שהוא בכח רב, שבאה דווקא מתוך החושך, שהיה עוסק רק בעניינים גשמיים, והבלי עולם. לפי שיתרון האור הוא מן החושך דווקא, וכמו שכתוב: 'טוב – זה מלאך חיים, טוב מאוד – זה מלאך המוות'. שעל ידי ההיפוך והחושך דווקא, יכולים לבוא לבחינת 'אהבת בכל מאודך' שהוא בלי גבול ממש.

האדמו"ר הזקן גם מסביר כיצד יתכן שדווקא מהחומרים הנמוכים של הקיום ניתן לפגוש את האינסוף עצמו: שהרי הגוף והחומריות לא זקוקים לנשמה כדי

להתקיים, אך הנשמה זקוקה לחומר כדי לשרוד בעולם הזה (ניתן לחיות שנים ללא תפילה, אבל אפילו לא שבוע ללא מים ומזון). עובדה זו היא שריד ל'שירת הכלים' הקדמונית, שלפניה הבהמה אכן היתה גבוהה במעלתה יותר מהאדם. לכן כאשר אדם מגלה את הרוחניות דווקא מתוך עומק הטביעה בגשמיות, יש לרוחניות שלו כח רב יותר – שכן בשורש הדברים,⁵ לגשמיות יש כח רב יותר מלרוחניות. כאשר הבהמה שבנו, שכמהה לפרנסה ובריאות הגוף, מגיעה לזעקה אל האלוקים, אלו תהומות שמזמינים פסגות נדירות. ההנכחה החזקה ביותר של האינסופי היא דווקא באמצעות המוחשי, הגשמי, הסופי: אם אף הבהמה שבנו זועקת אל אלוקים – זה אומר שהוא וודאי נוכח.

מי המבול, שהביא אלוקים על הארץ, חנקו כל יצור שחי על האדמה. הם אפילו כיסו את ראשי ההרים הגבוהים ביותר, ועלו 15 אמה מעל פסגותיהם. אבל נוח בנה תיבה. אותם המים שבתחילה רק חנקו את נוח, הצליחו לבסוף להרים את התיבה של נוח למקום גבוה בהרבה מהמקום בו עמד קודם. ובמשל: מי מבול הגשמיות חונקים את האדם במשך ששת ימי השבוע, אך אם הוא מצליח להחזיק מעמד, בסוף הם מרימים את התיבה שלו – קרי: את מילות (תיבות) התפילה שלו – ומביאים אותו לפסגות להן לא היה זוכה אם היה נשאר ברוחניות של המים הרדודים, של הרוחניות הבנאלית.

תרום לישיבת 'תורת יראים' ואברכי הישיבה יתפללו עליך

מכאן מגיע האדמו"ר הזקן לשורת המחץ:

וזהו טעות הבעלי עסקים, בדעתם שאין יכולים להתפלל כל-
כך כמו היושבי אוהלים, כי אדרבה, נהפוך הוא: שהם יכולים
להתפלל יותר, כי יתרון האור הוא מן החושך דווקא.

⁵ ולא רק על פי 'תענועי העולם הזה'.

כולנו מכירים את ההבטחות שמי שיתרום לכולל פלוני יזכה לתפילות אברכי הכולל. יהודים רבים תורמים לגופים כאלה ואחרים, המבטיחים להם שתלמידי חכמים יתפללו עליהם 40 יום בכותל או בקברי צדיקים. האדמו"ר הזקן פשוט מנפץ את הפרדיגמה הזו לרסיסים: יתרון האור, הוא מן החושך דווקא. בגלל שהיית בחושך, יש לך מוטיבציה להתפלל. מי שנהנה כל חייו מזיו השכינה, מאורם הדהוי של הפלורסנטים בבית המדרש, ומעולם לא חווה את אימת הגשמיות שמאיימת למחוק את דמותו הרוחנית – יישאר תחת הזיו הקלוש, ולעולם לא ינסה לפרוץ את כל המחסומים ולרוץ היישר אל אהוב ליבו. רק מי שחווה את אימת הבדידות יעשה הכל, כולל לקרוע את הים, כדי לזכות בזוגיות, באהבה.

בהמשך מדבר רש"י על יתרון האהבה המבוטאת באמצעות המעשה – כלומר, המצוות אותן מקיים האדם הפשוט – על פני החכמה ולימוד התורה של התלמיד-חכם. החכמה היא תמיד חלק ממערכת היררכית, מערכת שיש בה נימוקים וצידוקים, וממילא האהבה אינה יכולה לבעור במערכת כזו. לעומת זאת, המעשה מבטא את האהבה באופן בלתי-מתוחכם ובלתי-מתווך לחלוטין. המצוות כמחוות מעשיות של אמונה נראות לעתים כביצוע בלבד, דבר הנמוך לכאורה מהתורה בה הוגים, אך האדמו"ר הזקן מביט על המצוות המעשיות בצורה הפוכה: המצוות מייצגות אורות פלאיים שלא ניתן לגלותם באמצעות החכמה. אלו דברים שהשכל לא יכול לקלוט ולא להביע:

על כן נתלכשו בדברים גשמיים דווקא, שאחרת אינם יכולים לבוא לידי השגה. וכמו שאמרו חז"ל: 'לחכימא – ברמיזא', שדבר העמוק מאוד אי אפשר לגלותו בדיבור, כי אם ברמיזה, שמראה לו באצבע.

אפשר ללמוד שנים באופן תאורטי כיצד מטיסים מטוס, אך אם רוצים לדעת איך עושים זאת ממש, צריך לצפות באדם שמבצע זאת בידיו ממש. גם על אהבה אפשר לדבר ולכתוב שנים, אבל חיבוק אחד יכול להעביר מה שאלף מילים יצליחו רק להסתובב סביבו. הפסוק הבא בשיר השירים לאחר "מים רבים לא יכלו לכבות" הוא: "אחות לנו קטנה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ, מִה נַעֲשֶׂה לְאֶחָתָנוּ בְיוֹם שִׁדּוּכָר

בה". אחות היא לשון אחדות, לשון איחוי – חיבור. אנחנו מתחברים לקב"ה באמצעות מעשה (עשיית מצווה), באמצעות חיבוק, ולא רק בדיבורים גבוהה-גבוהה. יש לנו כזו אינטימיות עם הקב"ה, שאנחנו מאוחדים איתו, ולא סתם מאוחדים: החיבוק הוא כל כך חזק, עד שאין בינינו שום מרחק. אנחנו מצטנפים ומתכנסים זה לתוך זה עד שאנחנו נראים יחד כנקודה אחת קטנה – אחות קטנה.

וכמו שכתוב 'וימינו תחבקני', כאדם החובק את חברו מכל צדדיו. וזהו: 'מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה'.

מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה? ביום בו במקום לאהוב את הקב"ה באופן גופני, מלא תשוקה וחסר מודעות, נדבר על האחדות והאהבה – נהיה חסרי אונים, ותאבד האהבה. "אל תאהבו אפלטונית! אל תקימו פאנלים ותפתחו שיעורי תורה על אהבת ה'!" אומר האדמו"ר הזקן. אם אתה אוהב אותו – תאהב בידיים! רוץ לחבק אותו, ואל תחשב מחשבות.

אני לדודי, ועלי תשוקתו

את פתרון הסיכון שבמקום האהבה והתשוקה שיכול הגעגוע לייצר, האדם יגיע לידי טביעה מוחלטת בגשמיות, תולה האדמו"ר הזקן בשבת, בה המציאות כולה מתעלה אל האלוקים. כשאנו אומרים 'שבת', הפירוש הפשוט הוא 'מנוחה שבאה לאחר ששת ימי מעשה' – הרוחניות והקסם שבאים לאחר התשלום של הסיזיפיות היומיומית. אך לא על שבת זו מדבר האדמו"ר הזקן, אלא דווקא על מחווה של אהבה שהקב"ה מעניק לנו מעבר לשורת הדין. אהבתנו שלנו אליו קלקלה את השורה: אנו קיימנו את המצוות למרות אלף צידוקים נפשיים, פיזיים וכלכליים למה לא לשמור על ההלכה – ולכן גם אהבת ה' אלינו פוסחת על בחינה מדוקדקת של מדרגתנו וזכאותנו.

המדובר כאן הוא דווקא לא בשבת התלויה במעשה האדם (המוכרת כ'מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת') – אלא דווקא ב'שבת עילאה', בה הקב"ה עצמו מעלה את כל המציאות באופן עוצמתי שלמעלה מכוחותינו ויכולתנו. העלאה פלאית זו מצד הקב"ה היא תוצר של אותה אהבה ספונטנית ומלאת תשוקה

שאינה זקוקה לצידוק והסבר, שאנחנו הקרנו כלפיו: "אני לדודי, ו(לכן)עלי תשוקתו".⁶

אני כשלעצמי מודע לטרגדיה העמוקה המונחת בדמותו של האדם הפשוט, שאמנם מלא באהבת אלוקים ורצון בקרבה, אך רוב הזמן נמצא מרוחק, מנודה וכבוש תחת מי מבול הגשמיות. במובן מסוים האדמו"ר הזקן מייצר כאן געגוע אדיר ובקשת אינטימיות מאוד גדולה, המתקיימים לצד ריחוק ממשי גדול – מה שעשוי להוביל לתסכול שאין כמותו. במובן מסוים, כנראה שלשם חותר האדמו"ר הזקן להגיע, שהרי התסכול הוא המייצר את הפריצה והזכייה בקופה כולה. לא בהכרח הייתי לוקח אחריות פסיכולוגית על הדרכה שכזו, אבל אחריות רוחנית האדמו"ר הזקן כנראה לקח על עצמו גם לקח – ואותי אישית האפשרות המיסטית הזו, מלאת התשוקה, מלהיבה ומחייה מאוד. זו מניה לא סולידיית, תנודתית מאוד, אבל גם מתגמלת למדיי.

ויהי נועם הוי"ה עלינו.

⁶ שיר השירים ז, יא.